

"Archaeometrical research of lithic raw materials for early Neolithic prehistoric communities with the help of Prompt Gamma Activation Analysis, with special regard to radiolarites and obsidian"

Obszidián kőszközők eredetvizsgálata PGAA-val – újabb eredmények

Kasztovszky Zs.¹, T. Biró K.², Markó A.², Težak-Gregl T.³, Burić M.³, Šošić R.³, Szilágyi V.¹ Szakmány Gy.⁴

¹MTA Izotópkutató Intézet, 1121 Budapest, Konkoly-Thege út 29-33.

²Magyar Nemzeti Múzeum, 1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16.

³University of Zagreb, Department of Archaeology, Ivana Lučića 3, Zagreb HR-10000, Croatia

⁴Eötvös Loránd Tudományegyetem, Közöttan-Geokémiai Tanszék, 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C.

A régészeti leletek anyagvizsgálatának egyik fő célkitűzése a nyersanyaglelőhelyek azonosítása, más szóval a provenienciavizsgálat. Ennek alapján következtetéseket vonhatunk le az őskori népcsoportok kapcsolatrendszeréről, vándorlásairól. Az ilyen jellegű vizsgálatokban különösen nagy jelentősége van a kőszközőknek. Egyrészt, mert olyan korból származnak, amelyből korlátozott mértékű a tárgyi ismeretünk, másrészt a kőszközőket az idők során csupán fizikailag alakították át, kémiai összetételük gyakorlatilag nem változott.

Az obszidián (a radiolarit és a szeletai kvarcporfir mellett) az őskori Kárpát-medence kőszközőinek fő nyersanyaga, egyben az archeometriai kutatások gyakori tárgya is. Az obszidiánok (riolitos összetételű vulkáni üvegek) a Kárpát-medence északkeleti részén a miocén kor intenzív vulkanizmusa során keletkeztek. Korábbi tanulmányok szerint két fő csoportjuk, az átlátszó-áttetsző Kárpáti 1 (C1 - szlovák) típus, az átlátszatlan Kárpáti 2 (C2 - magyar) típus és további alcsoportok ismertek. Az újabb kutatások során Kárpátalja területéről további obszidián változatot különítettek el, Kárpáti 3 (C3) néven. Korábbi munkánk során reprezentatív C1 és C2 típusú geológiai mintákat, valamint főként Magyarország területéről származó régészeti leleteket vizsgáltunk.

Összehasonlításként néhány mediterrán területről (Melos, Lipari, Sardinia), Örményországból (Sevan), ill. Franciaországból (Auvregne) származó geológiai mintákat is elemeztünk. Vizsgálati anyagunkat kiegészítettük egyéb, makroszkóposan obszidiánhoz hasonló mintákkal, amelyek részben modern salakok, részben makroszkópos vizsgálatok alapján korábban obszidiánként azonosított kőzetek. 2008-2009-ben egy horvát-magyar együttműködés keretében megkezdtük a Horvátország és Bosznia-Hercegovina területén található régészeti obszidiánok összehasonlító elemzését. A kémiai összetevőket tartalmazó adatbázisunk folyamatosan bővül.

Korábbi eredményeink szerint a PGAA-adatok alapján megkülönböztethetők egymástól a Kárpáti – ezen belül a C1 és C2 – valamint a mediterrán obszidiánok. Az újabb eredményeket az adatbázisunkba illesztve megállapítottuk, hogy a horvát és bosnyák obszidiánok egy része a kárpáti típusúhoz, másik része a Lipariból származó mediterrán obszidiánokhoz hasonló.

A kutatást a TÉT Alapítvány, az OTKA, valamint a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatja.